

En reformerad kriminalvård

Kristdemokraternas
10 augusti 1999

Kristdemokraterna

Innehåll

Förord 3

Inledning 4

- Relevant vård för brottslingar 4
- Psykiska sjukdomar och störningar hos brottslingar 5
- Meningsfull sysselsättning för interner 6
- Påverkansprogram 7
- Personalen 7
- Handlingsplan 8
- Drogfria anstalter 8
- Familjeförhållanden 9
- Barn och förälder på anstalt 9

Frigivningsprocessen 10

- Att stå på egna ben 10
- Utslussningsboende 11
- KRIS 11
- Permissioner 11
- Livstidsstraff 12
- Alternativ till korta fängelsestraff 13
  - Elektronisk fotboja 13
  - För unga 13

Avslutande ord 14

Förord

Kriminalpolitikens mål är att minska brottsligheten och försäkra samhällsmedborgarnas trygghet. Kriminalvården ska inge förtroende hos allmänheten genom att i sin verksamhet eftersträva balans mellan samhällsskydd och respekt för den intagnes personliga värdighet.

Kriminalvården har sällan varit ett prioriterat och uppmärksammat område. Det vill vi ändra på. I denna rapport presenteras förslag och idéer till en förändrad och förbättrad kriminalvård. En kriminalvård som sätter människan i centrum och där målet är att förhindra en fortsatt brottslig karriär.

Tror vi att det går att påverka människor som är dömda till brott på ett positivt sätt måste vi arbeta med detta. Hur det ska ske och vilka åtgärder som är effektiva mot olika typer av brottslingar, är frågor man brottas med världen över. Vi tror att kriminalvården ständigt måste vara under utveckling och vår målsättning är att söka finna nya vägar till en effektivare och humanare kriminalvård i Sverige.

Det är dessa möjligheter som diskuteras i föreliggande rapport som författats av Ragnwi Marcelind, riksdagsledamot för kristdemokraterna och ledamot av justitieutskottet och Ingrid Friman, politisk sekreterare vid partiets riksdagskansli. Innehållet i rapporten är inte fastställt av någon beslutande instans i partiet, utan författarna står själva för innehållet.

Stockholm 10 augusti 1999

SvenGunnar Persson
PARTISEKRETERARE

Inledning

Den kristdemokratiska ideologin hämtar sin inspiration bland annat från den kristna människosynen som säger att varje individ har ett okränkbart värde, frikopplat från prestationer, utseende, status och ställning i samhället, vad man lyckats med och vad man eventuellt misslyckats med. Vi är ett värdeorienterat parti som tror på och är beredda att kämpa för principen om allas lika värde. Vi tror vidare att varje människa förtjänar respekt, inte för att hon är duktigare än andra, utan för att hon finns till; ett resonemang som bland annat återfinns i Förenta Nationernas allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna och för övrigt också i vår grundlag, Regeringsformen. Detta utgör också grunden för hur vi ser på kriminalpolitik, hur vi vill arbeta med kriminalvård och människor som av olika anledning befinner sig på livets skuggsida. Vi menar att man kan påverka människor som är dömda för brott på ett positivt sätt. Hur detta kan ske, vilka åtgärder som är effektiva mot olika typer av brottslingar, är frågor man brottas med världen över.

Den bästa insatsen för att motverka kriminalitet är inte ett avskräckande fängelsestraff utan att tidigt ge stöd till familjen. Forskning visar att nyrekryteringen av brottslingar sker mycket tidigt, ofta redan i 10 - 12 årsåldern. Den bästa förebyggande åtgärd man kan vidta är att ge varje barn under uppväxten trygghet, kärlek, uppmuntran och bekräftelse.

Kriminalvården har sällan varit ett prioriterat och uppmärksammat område, - det vill vi förändra. Mot bakgrund av att det under år 1998 polisanmälades cirka 1,2 miljoner brott, där våldsbrotten ökade med 5 procent, finner vi det ytterst olyckligt att inte regeringen har tagit sitt ansvar och utökat resurserna och satsningarna på en av de få institutioner som idag har möjlighet att förändra livssituationen för tusentals brottslingar och brottsoffer. Istället har resurserna till kriminalvården minskat drastiskt och konsekvenserna låter inte vänta på sig.

I denna rapport vill vi presentera förslag och idéer till en förändrad och förbättrad kriminalvård. En kriminalvård som sätter människan i centrum och där målet är att förhindra en fortsatt brottslig karriär.

Relevant vård för brottslingar

Samhället måste ha fängelsestraff som en reaktion mot grov brottslighet och för att skydda allmänheten mot kriminalitet. Emellertid får man inte glömma bort att varje dömd brottsling är en individ med en många gånger problemfylld bakgrund. En bakgrund som ofta bidragit till störningar i den inre kontroll, vilken annars avhåller från att bryta normsystemet och begå brott. Idag döms brottslingen alltför ofta endast till långa fängelsestraff utan kombination med nödvändig vård. Detta skapar inte sällan större avoghet mot det samhälle som brottslingen så småningom ska integreras i.

Vad händer med en människa som placeras på kriminalvårdsanstalt? Är fängelserna "plantskolor" för brott där unga lärs upp av de äldre? Kan säkerheten på våra anstalter garanteras efter de dödsfall och upplopp som förekommit? Kan intagna med psykiska störningar garanteras en adekvat behandling? Mycket talar för att alternativen till dagens fängelsestraff bör utvecklas ytterligare. Problematiken kring vilka åtgärder som är effektiva för att förhindra fortsatt brottslighet är ständigt föremål för diskussion och man kan konstatera att enkla lösningar saknas. Likafullt visar det stora flertalet studier entydigt att långa, hårda fängelsestraff snarare ger en motsatt effekt i förhållande till sitt syfte; nämligen att på lång sikt skydda samhället mot brott och ge förbrytaren självrespekt, rättsuppfattning och motivation till ett laglydigt liv.

Kristdemokraterna menar att kriminalvården ska inge förtroende hos allmänheten genom att i sin verksamhet eftersträva en balans mellan samhällsskydd och respekt för den intagnes personliga värdighet. Anstalterna ska vara så utformade att de dels tillgodoser de aktuella säkerhetskraven, dels erbjuder de intagna en miljö där rehabiliteringen utgår från inneboende mänskliga rättigheter. Målsättningen ska vara meningsfulla insatser för att möjliggöra ett liv utan brottslighet.

En fortsatt utveckling av innehållet i programverksamheten vid häkten, anstalter och inom frivården är ytterst viktig. Hög kvalitet på brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet och rehabiliterande insatser i kombination med drogfria anstalter ska prioriteras.

Psykiska sjukdomar och störningar hos brottslingar

Många av de dömda brottslingarna tillerkänns inte den vård de är i stort behov av. Av dem som har begått allvarliga våldsbrott och blir föremål för rättspsykiatrisk undersökning visar sig många ha defekter i hjärnan¹. Skadorna kan vara medfödda, men de kan också ha uppstått genom missbruk av alkohol och narkotika. Trots att läkare identifierar och konstaterar sjukdomar och svåra störningar hos många grova våldsbrottslingar, döms de till fängelse. Professor i rättspsykiatri Lars Lidberg varnar för att det sitter många psykiskt sjuka personer i de svenska fängelserna i dag och att de blir allt fler. Han menar att det föreligger en risk att de svenska fängelserna i allt högre utsträckning kommer att likna de i USA där mycket våld och hot förekommer.

Undersökningar² visar att cirka sex procent av internerna under de senaste fem åren före frihetsberövandet varit föremål för psykiatrisk slutenvård genom tvång eller frivillighet. Därutöver har fem procent vårdats i psykiatrisk öppenvård. För ett par procent av internerna fanns uppgifter om tidigare självmordsförsök. Statistik av det här slaget innebär att det endast är de dokumenterade fallen av sjukdom som redovisas. Hur stort mörkertalet är bland dem som under många år levt i konflikt med lagen och samhället vet vi ingenting om.

---

¹ Intervju med Lars Lidberg, professor i rättspsykiatri vid Karolinska institutet av författaren Margaretha Edling i Apropå 1-2/1997.

² Ett par år gamla undersökningar om kriminalvårdens anstaltsklienter, presenterade i debattskriften "Med sikte på framtiden" 1999. Sjöfartsverkets tryckeri Norrköping 3505-99

Ska kriminalvården i framtiden ha ansvaret för de personer som ligger i gränzonen för bedömningen, psykiskt sjuka, måste dessa ha adekvat vård. Resurser måste frigöras för sådan verksamhet och psykologer, terapeuter och annan lämplig personal anställas.

Den rättspsykiatriska forskningen³ har gett oss möjlighet att bättre förstå det mönster en sjuk eller psykiskt störd brottsling följer. Personer med stor aggressivitet och impulsivt beteende har lägre aktivitet i frontalloben. Det är sedan länge känt att skador i den delen av hjärnan ger ett okontrollerat och många gånger farligt beteende. Vi menar att en människa med sådana allvarliga skador behöver få behandling under hela sin strafftid och inte enbart bli förvarad.

Våra kunskaper om pedofili är idag mycket begränsade. Forskarna kan ändå teckna en relativt tydlig skiss över vad som kännetecknar förövarna och de situationer där brotten begås⁴. Gruppen består nästan uteslutande av män med mer eller mindre stora känslomässiga störningar. De har ofta svårt för relationer och kontakter med vuxna i sin egen ålder och vänder sig därför till barn. Vi menar att kriminalvården måste arbeta mycket mer aktivt och målmedvetet med rehabilitering av pedofiler. Vill vi förhindra att barn i framtiden utsätts för övergrepp av personer som redan är identifierade och dömda måste fängelsetiden användas effektivt. Som situationen ser ut idag tycks nämligen inte straff ha någon avskräckande effekt på gärningsmännen; de fortsätter istället att begå nya brott efter sin frigivning på grund av att gärningsmännen i de flesta fall saknar sjukdomsinsikt.

Det finns emellertid metoder som fungerar med olika effektivitet och vi menar att dessa måste börja tillämpas och användas som praxis vid fällande dom för pedofiler⁵. Farmakologiska behandlingar, så kallade kemisk kastrering kan ha kortsiktig framgång och bör användas i kombination med psykologisk och social terapi. Även våldtäktsmän ska motiveras till behandling under tiden på anstalt.

Kristdemokraterna menar att det svenska domstolsväsendet måste förstå situationens allvar och vid diagnoser om psykisk sjukdom eller störning tilldöma adekvat vård; både för individens och samhällets bästa. En satsning på vård inom kriminalvården kommer säkerligen att leda till att brottsligheten minskar i framtiden.

Meningsfull sysselsättning för interner

Undersökningar med fokus på internernas bakgrund och sociala förhållanden visar inte helt oväntat att de intagna har en omfattande problematisk bakgrund, utöver den rent brottsliga⁶. Många är återfallsförbrytare. Av de tillfrågade internerna

---

³ Intervju med Lars Lidberg, professor i rättspsykiatri vid Karolinska institutet av författaren Margaretha Edling i Apropå 1-2/1997.

⁴ Enligt docent Peter L. Martens, forskare i pedofili och sexuella övergrepp mot barn. BRÅ, Brottsförebyggande rådet, artikel i Apropå 3/1998. Margaretha Edling.

⁵ Enligt docent Peter L. Martens, forskare i pedofili och sexuella övergrepp mot barn. BRÅ, Brottsförebyggande rådet, artikel i Apropå 3/1998. Margaretha Edling.

⁶ Ett par år gamla undersökningar om kriminalvårdens anstalter, presenterade i debattskriften "Med

avtjänade bara var tredje sitt första straff, de övriga hade tidigare fängelsevistelser eller erfarenhet av frivård bakom sig. Bland de nyintagna i fängelse åren 1990 - 1996 hade cirka 45 procent avtjänat fängelse någon gång tidigare inom fem år före aktuell verkställighets början. År 1997 var andelen 55 procent.

Kriminalvårdens årliga kostnad är idag knappt 4 miljarder kronor. Av den summan går omkring 80 procent till att driva anstalter och häkten. I genomsnitt kostar ett anstaltsdygn 1900 kronor per dygn och plats. Ur strikt ekonomiskt hänseende, och mot bakgrund av den höga siffran återfallsförbrytare, är svensk kriminalvård en synnerligen olönsam verksamhet. Än viktigare är det att förändra rådande situation med tanke på alla de människor; interner samt brottsoffer med familjer, vars lidande aldrig kan mätas i pengar.

Påverkansprogram

Vi menar att det är viktigt att man satsar mer tid och resurser på att internerna under och efter sin fängelsetid erbjuds, och i vissa fall åläggs, meningsfull och för dem relevant sysselsättning. Ett bra exempel på åtgärder är de så kallade påverkansprogrammen. Dessa påverkansprogram fokuserar på attityder, beteenden och omständigheter som upprätthåller ett brottsligt beteende. Internen får lära sig problemlösning, att skapa sociala relationer och utveckla de sidor och färdigheter som det finns förutsättningar för. Statistik från försök visar att brottsligheten kan minska med 25 - 35 procent⁷.

Dessa program skulle kunna genomföras i etapper, även efter det att internen avtjänat sitt straff. Då kan idéerna och lärdomarna omsättas i en samhällsmiljö och i verkliga livssituationer. Programmet kan på så sätt innehålla både kontroll och uppmuntran, annars är det lätt att individen, då plausibilitetsstrukturen⁸ förändras och han återigen konfronteras med sin tidigare miljö, faller tillbaka i "gamla vanor" för att inga andra alternativ verkar stå till buds.

Personalen

Med tanke på att antalet återfallsförbrytare stiger och kostar både sig själva och samhället lidande och pengar anser vi att det är ytterst förvånande att antalet anställda vid fängelser och allmänna häkten sedan 1990 har minskat med mer än 900 personer.

På kort sikt kan det förvisso bli en kostnad att nyanställa sociologer, terapeuter, psykologer och annan kompetent personal vilka krävs för en djupgående systemförändring, men det är vår övertygelse att denna kostnad på längre sikt kan förvandlas till vinst i alla avseenden.

---

sikte på framtiden" 1999. Sjöfartsverkets tryckeri Norrköping 3505-99

⁷ Ett par år gamla undersökningar om kriminalvårdens anstalter, presenterade i debattskriften "Med sikte på framtiden" 1999. Sjöfartsverkets tryckeri Norrköping 3505-99

⁸ Plausibilitetsstruktur - Den direkta sociala kontext som upprätthåller individs världsbild

Handlingsplan

Vi anser att varje enskild individ ska få en personligt utarbetad handlingsplan då de anländer till anstalten. Planen ska utarbetas i samarbete mellan internen och utbildad och kvalificerad personal. Där kan konkreta, realistiska delstaplar och mål nedtecknas för att på så sätt successivt infrias av individen. Vi tror att detta kan ge resultat i form av ökad självkänsla och bättre anpassningsförmåga till samhället utanför.

Vi vill se ett försöksprojekt där man arbetar efter dessa intentioner, och att en grundlig utvärdering görs hos interner och berörd personal för att se om försöket kan omsättas i större skala på samtliga 55 anstalter i Sverige.

Att vistas på anstalt innebär ett rutinmässigt liv, små möjligheter att ta personligt ansvar och begränsade kontakter med omvärlden. Ett konkret problem som många interner själva identifierat och ser som en brist är den passivitet som lätt infinner sig då det omhändertagande som den intagne möter omfattar allt från tvätt till matlagning och väckning. Vi menar att de intagna behöver ta ett ökat personligt ansvar för livet innanför murarna om en förberedelse för livet utanför murarna ska kunna ske. Speciellt för de långtidsdömda fångarna kan annars en acklimatiseringen till ett självständigt liv vara mycket svår efter 14 till 20 år på anstalt.

Drogfria anstalter

En stor del av internerna på svenska anstalterna har missbrukat någon form av droger. Statistik⁹ visar att cirka 40 procent har använt narkotika under de senaste tolv månaderna före intagningen på anstalt. Av narkotikamissbrukarna hade 60 procent brukat narkotika mellan sex och tio år eller längre. Cirka 44 procent av samtliga intagna bedömdes vara missbrukare av alkohol. Vi menar att alla anstalter ska vara drogfria och personalen måste ges resurser och möjligheter att kontrollera att drogfriheten efterlevs på ett effektivt sätt.

Narkotikamissbrukande interner har ofta en trasslig social bakgrund. Över 90 procent av dessa missbrukare har varit föremål för tidigare kriminalvård och cirka 80 procent har inte fullföljt någon utbildning över grundskolenivå¹⁰.

Det här är människor som lever sina liv utan fast inkomst, utan bostad och utan sociala skyddsnät. Många av dem har vuxit upp i splittrade familjeförhållanden och har även upplevt någon form av ekonomisk kris.

Att kunna möta dessa människor i den svåra situation som de befinner sig i och motivera dem till ett drogfritt och laglydigt liv är ingen lätt uppgift. Det är en uppgift som kräver stora uppoffringar och resurser men på lång sikt innebär ett lyckat resultat en vinst för alla. En drastisk förändring krävs emellertid för att inte dessa människor ska fortsätta att förstöra sina egna och andras liv genom att återgå

---

⁹ Enligt pressmeddelande från BRÅ 990218/4

¹⁰ Ett par år gamla undersökningar om kriminalvårdens anstalter, presenterade i debattskriften "Med sikte på framtiden" 1999. Sjöfartsverkets tryckeri Norrköping 3505-99

till kriminalitet efter frigivningen. Den intagne ska erbjudas behandling mot alkohol- och narkotikamissbruk . Under 1997 rapporterade 40 procent av anstalterna att det förekom drogmissbruk bland de intagna. Vi anser att sådana missförhållanden är oacceptabla. Samtliga institutioner ska hållas drogfria. Det är här av stor vikt att arbetet mot olika former av drogmissbruk motarbetas på alla fronter. Drogtester bör exempelvis användas i högre utsträckning i situationer där personalen misstänker missbruk.

Vi tror på en utökad möjlighet för frivilligorganisationer att närvara på anstalterna, till exempel KRIS (Kriminellas Revansch i Samhället). Organisationerna utgör en kontakt med samhället utanför murarna; någon som lyssnar och tar sig tid. Dessutom ges omvärlden en förbättrad möjlighet till inblick i anstaltens verksamhet. Kanske spelar de störst roll när det gäller att fungera som referensgrupp med troligtvis helt andra värderingar än de som internen möter i sitt dagliga liv bland andra dömda brottslingar. De representerar ett alternativ till missbruk och/eller kriminalitet som är absolut nödvändig för den förändrade världsbild den intagne behöver.

Vid frigivningen har de frivilliga organisationerna också en viktig uppgift när det gäller att ge hjälp och stöd till ett fungerande liv.

Anstalterna måste undantagslöst utgöra institutioner där ordning och disciplin garanterar den enskildes säkerhet och lyfter fram rätten till vård och stöd på ett helt annat sätt än vad som sker i dag. I kombination med tidigare diskuterad meningsfull sysselsättning skapar detta en miljö där droger blir svårare att föra in och konsumera. Personalen måste ges resurser i form av teknik och utbildning. Det är också angeläget att antalet personer som arbetar på en anstalt känns betryggande.

Familjeförhållanden

Anhöriga påverkas i hög grad av fängelsestraffet eftersom de naturliga kontakterna med den intagne blir mycket begränsade. Till viss del har förhållandet förbättrats genom att kriminalvården numera kan ordna lämpliga besökslokaler, så kallade "övernattningslägenheter". Det är dock främst under förberedelserna inför frigivning som en djupare kontakt med familj och anhöriga kan återskapas. Framförallt där barn finns med i bilden, kan dock ett sådant upplägg skapa både förvirring och anpassningssvårigheter då barnen under lång tid kanske inte har haft en naturlig relation till mamma eller pappa.

Barn och förälder på anstalt

Vi anser att det är viktigt att förbättra förhållandena för de barn vars förälder vistas på anstalt. Mer än hälften av dem som sitter på anstalt är föräldrar. Deras barn har precis som alla andra barn behov av sin mamma och pappa. Idag uppfylls inte ens de mest grundläggande rättigheterna enligt barnkonventionen och dess artiklar rörande barnets bästa i främsta rummet. Mycket måste göras för att förbättra situationen. Bland annat menar vi att anstalterna i högre utsträckning måste anpassas efter barns och föräldrars behov av umgänge. Rent konkret åsyftar vi exempelvis öppna lekrum där föräldrar och barn kan umgås tillsammans, samt grönområden och lekparkar i

anslutning till de anstalter där barn vistas under längre besök. Det borde även finnas tillgång till barnpsykologisk expertis så att barn och föräldrar kan ges hjälp att förbereda en så normal gemensam livssituation som möjligt. Hjälp ska också ges efter frigivandet och ses som en del av påverkansprogrammet.

Kristdemokraterna anslår i sin budget extra resurser för att anpassa kriminalvården så att barn inte ofrivilligt fråntas rätten att upprätthålla en kontinuerlig kontakt och gemenskap med sina föräldrar då dessa vistas på anstalt.

Frigivningsprocessen

Under kapitlet meningsfull sysselsättning har vi tidigare berört vikten av att internerna i alla avseenden, förbereds och tränas inför sin kommande frigivning. De påverkansprogram som påbörjats på anstalt bör fortsätta och avslutas först då den enskilde individen, i samråd med sina kontaktpersoner, anses ha funnit sig tillrätta i sin nya miljö. Förberedelserna inför frigivningen och ett normalt liv bör vara en relativt lång process. Vi vill skapa ett speciellt utslussningboende för de långtidsdömda. Detta kan kriminalvården idag inte erbjuda. Vi vill också att villkoren för permissioner ska ses över för de som är dömda för svår våldsbrottslighet. Vi anser också att det ska vara en skyldighet från samhällets sida att göra vad man kan för att meddela brottsoffer om permissioner. Elektronisk fotboja och begränsad tillgång till pass är förslag på åtgärder som kan förhindra avvikelser från permission.

Att stå på egna ben

Brottsförebyggande rådet har på regeringens uppdrag gjort en kartläggning av frigivningssituationen. Enligt rapporten¹¹ som presenterades i augusti 1998 är nästan hälften av de frigivna utan egen bostad och arbete. Att sådana förhållanden är direkt riskfyllda för den frigivne, med tanke på tidigare bakgrund och kontaktnät, är inte svårt att förstå. Vi vill förändra detta förhållande.

Bland annat menar vi att frivilligorganisationerna har en viktig funktion att fylla då det gäller att ge hjälp och stöd till ett fungerande liv och som vi redan tidigare nämnt bör dessa därför ges större möjlighet att närvara på anstalterna.

Det är av yttersta vikt att den frigivne får hjälp att skaffa bostad, arbete och en meningsfull fritidssysselsättning. BRÅ har genomfört en kartläggning¹² där man pekar ut en rad faktorer som utgör hinder för bästa möjliga förberedelse inför frigivning. Bland annat påvisas att de intagna på anstalt har allvarligare sociala problem än de som dömts till frivårdspåföljd. Kartläggningen bekräftar att de intagnas frigivningssituation är mycket svår. Bland annat anser de att det är viktigt att de myndigheter med verksamhet som berör fängelsedömda bör inta en gemensam

---

¹¹ "Frigivning från fängelse" 1998:6 BRÅ. Elanders Gotab, Stockholm 1998

¹² "Frigivning från fängelse" 1998:6 BRÅ. Elanders Gotab, Stockholm 1998

grundsyn på frigivningsförberedelsernas syfte och brottsförebyggande verkan. Det måste ske ett förtydligande av ansvarsfördelningen och kriminalvårdens roll i förhållande till andra och lokala myndigheter.

Kontakterna med det privata nätverket, familj och arbetsgivare, har mycket stor betydelse under fängelsevistelsen och vi menar att stora förändringar och förbättringar måste ske inom detta område.

Utslussningsboende

För att uppmuntra självständighet och ansvarstagande anser vi att de långtidsdömda bör få en längre frigivningsförberedelse som omfattar social och ekonomisk etablering i samhället. Detta ska ske inom ramen för den ordinarie verksamheten på en anstalt. Rent praktiskt skulle detta innefatta möjlighet att arbeta med mathållning, underhåll av fastigheter, tvätt av de egna kläderna, städning med mera. För berörd anstalt skulle ett sådant initiativ också kunna innebära en rent ekonomisk vinst, då driftskostnaderna sänks. Då arbetets syfte och funktion bygger på att individerna ska utmanas i eget ansvarstagande bör personalens deltagande minimeras till en strikt övervakande funktion

För att en intern ska kunna klara av ett utslussningsboende krävs att han tidigare visat intresse och motivation att delta i frigivningsförberedelserna.

KRIS

Frivilligorganisationerna utgör som tidigare nämnts en viktig kontakt med samhället utanför anstalten. Idag finns en organisation som hjälper de som står ensamma efter frigivningen. KRIS (Kriminellas Revansch I Samhället). Föreningen arbetar uppsökande på anstalter och erbjuder dem som vill bryta med sitt gamla liv och bli medlemmar i KRIS, direkt hämtning vid frigivningen. Vi menar att arbetet, grundat på ideella insatser, är lovvärt och måste uppmuntras och stödjas. I kristdemokraternas budget avsätts ytterligare resurser till frivilligorganisationernas viktiga arbete.

Permissioner

Enligt uppgift är var 25:e fånge på rymmen. Av dessa har hälften varit borta mer än 6 månader. Att avvika från permission är det vanligaste sättet att rymma från ett fängelsestraff. Endast ett fåtal interner genomför en direkt flykt från anstalt.

Det är oacceptabelt att rymningar ska kunna genomföras vid permissioner. Permissioner är ett nödvändigt steg i en frigivningsprocess men mycket kan göras för att förhindra en avvikelse. Vi vill till exempel föreslå att elektronisk fotboja används vid oönskade permissioner. Likaså ska tillgång till pass kunna begränsas. Idag beslagtas endast pass för utländska medborgare dömda till långvariga fängelsestraff och därefter till utvisning. Vi menar att pass ska kunna beslagtas vid alla permissioner. Det ska heller inte vara möjligt att kvittera ut sitt pass före permission.

Livstidsstraff

På svenska anstalter finns idag fler livstidsdömda än någon gång tidigare under 1900-talet. De senaste tio åren har antalet livstidsdömda fyrdubblats, 1989 fanns det 20 livstidsdömda. Tio år senare är det 80 stycken. Vissa hävdar att ökningen är en följd av att brotten blivit fler och att brottens karaktär har blivit grövre. Andra menar att det är politikernas inställning som avgör antalet livstidsdömda och att detta i sin tur styrs av vilken inställning den sittande regeringen har och hur opinionsläget ser ut. Faktum är att domstolarna inte meddelar fler livstidsdomar utan att regeringen alltmer sällan beviljar nåd.

Vi kristdemokrater har deklarerat att vi inom partiet vill diskutera frågan om livstidsstraff utifrån en grundläggande ideologisk inställning. Det straffrättsliga systemet är, från ett allmänpreventivt perspektiv, nödvändigt för upprätthållandet av den enskildes rättssäkerhet och ett demokratiskt samhälle. Det offentliga har en skyldighet att skapa regler och förutsättningar som bygger på respekten för varje individs värde och personliga värdighet. Det är viktigt att en balans uppnås mellan samhällsskydd och rehabilitering. Livstids fängelsestraff bygger dock på inställningen att en människa aldrig kan bli bättre.

Livstidsstraff utdöms för cirka 25 olika brott. Fram till slutet av 80-talet kunde den som var dömd till livstidsstraff beviljas nåd efter cirka sex år. Att få nåd innebär att man får sitt straff tidsbestämt. Livstidsstraffet omvandlades då till 14-16 år och den dömda släpptes villkorligt efter halva tiden. Detta innebär att livstidsstraffet i praktiken kom att handla om 7-8 år.

Under åren 1988-1998 tidsbestämdes 16 livstidsstraff. Beslutet om tidsbestämningen togs efter att i genomsnitt mellan nio och tio år avtjänats, och fängelsestraffen tidsbestämdes till i genomsnitt 17-18 år.

Den sociala förmågan hos de som sitter på anstalt är ofta dålig. Det finns interner som under femton år inte har haft en enda permission, utan enbart sett världen genom TV-program och tidningar. Ovissheten om och i så fall när strafftiden ska ta slut gör att många livstidsdömda bryts ner psykiskt. Flera anstalter kan vittna om att de livstidsdömda agerar destruktivt och ibland sätter både sitt eget och andras liv i fara. Sådana nedbrytande situationer kan aldrig ligga i linje med en humanistisk människosyn.

Ett fängelsestraff drabbar inte enbart den intagne utan även hela hans familj. Inte sällan finns både hustru/sambo och barn med i bilden. Det är inte värdigt att även dessa ska leva i många, kanske 15 år, utan att veta när straffet ska ta slut. I samtal med de livstidsdömda är deras gemensamma uppfattning att det är bättre att veta att fängelsestraffet varar i till exempel 21 år än att leva i ovisshet.

Vi tror inte att livstidsstraff har större individuell preventiv effekt än ett tidsbestämt straff. En lagförändring behöver inte innebära mildare påföljder. Om nådepraxis idag innebär att det tidsbestämda straffet blir 21 år kan lagen ändras så att domstolen redan från början dömer till exempelvis 21 år. Ett annat tungt skäl till att avskaffa livstidsstraffet och införa tidsbestämda straff är att den dömande makten då hålls isär

från den verkställande. Det är inte regering utan domstol som ska bestämma straffet. Som situationen ser ut idag dömer domstolen till livstidsfängelse varefter regeringen genom nåd regelmässigt omvandlar straffet till tidsbestämt fängelsestraff.

I Norge avskaffades livstidsstraffet 1982. Det längsta fängelsestraff en individ kan dömas till är 21 år. Villkorlig frigivning kan bli aktuell tidigast efter 12 år.

Alternativ till korta fängelsestraff

Fängelsevistelsen har på många sätt en negativ och ibland rentav skadlig inverkan på den intagne. Vi menar därför att fängelsestraff ska användas främst vid allvarliga brott och upprepade återfall. Inte framför allt i avskräckande syfte. Alternativ till fängelse bör med fördel kunna användas istället.

Elektronisk fotboja

Under ett flertal år har lyckade försök med en så kallade elektronisk fotboja genomförts i Sverige, där den dömdes rörelsefrihet är starkt begränsad, men där han trots detta ändå kan upprätthålla en relativt normal, fungerande vardag med ansvar för egna sysslor.

Intensivövervakning med elektronisk kontroll är en betydligt mindre kostsam påföljdsform än fängelse, men viktigare är kanske att den fyller mycket viktiga funktioner av humanitär karaktär. Bland annat ges de som är dömda till denna påföljd en helt annan möjlighet att upprätthålla familje-, social- och arbetsmässig kontinuitet, vilket är oerhört betydelsefullt för deras fortsatta liv och för deras familjer.

Vi menar också att långtidsdömda inför en villkorlig frigivning skulle kunna få en kortare tid av fängelsestraffet omvandlat till intensivövervakning med elektronisk fotboja. Fördelarna med ett sådant förfarande är flera. Den dömda får på så sätt en stegvis övergång till full frihet, vilket skulle ge bättre möjlighet till social och annan anpassning utanför anstalten. Ett annat skäl är att även samhällets kostnader vid sådan tillämpning skulle minska.

Vi vill att den här tekniken ska kunna användas både under permissioner, inför en frigivning och vid fängelsestraff på upp till sex månader.

De resurser som frigörs bland annat med hänsyn till ett ökat användande av elektroniska fotbojor bör överföras till frivården.

För unga

Vi menar att det är mycket olyckligt när unga, förstagångsförbrytare hamnar på samma anstalt och i vissa fall samma avdelning som äldre återfallsförbrytare. På bara några få år har denna situation förvärrats och placeringar som för tio år sedan hade varit otänkbara är nu, framförallt på grund av platsbrist, tyvärr en realitet.

Vi menar att det är önskvärt att yngre förbrytare i högre utsträckning tilldöms ungdomstjänst eller slutna ungdomsvård. Vi menar att det krävs en konkret

innehållsdeklaration med kriterier som den dömda bör uppfylla genom sitt arbete och att det ska finnas direkta påföljder vid misskötsamhet. På samma sätt bör gott uppförande och väl genomfört arbete ge någon form av utdelning. Vi vill utveckla och utöka ungdomsvård för unga som begår grova kriminella handlingar.

Avslutande ord

Svensk kriminalvård måste reformeras. Den nya inriktningen måste fokusera på långsiktighet där rehabilitering och meningsfulla insatser utgår från den enskilda människans förutsättningar. Kriminalvården ska inge förtroende hos allmänheten och eftersträva en balans mellan samhällsskydd och respekt för den intagnes personliga värdighet. Det kristdemokratiska samhällsarbetet sätter människan i centrum. Detta synsätt påverkar i hög grad hur ett rättssamhälle ska byggas upp. De värderingar som finns i ett samhälle avspeglas i det samhällets rättssystem.

I kriminalvården är det viktigt att se till helheten. Vi anser att ökad kriminalitet inte enbart stoppas med fler poliser och utbyggda anstalter. I denna rapport föreslår vi en rad konkreta åtgärder som kan förbättra innehållet i kriminalvården, stärka den enskilda människans integritet samt i förlängningen öka rättssäkerheten i samhället.

Kristdemokraterna vill

- utveckla brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet vid häkten, anstalter och inom frivården. Påverkansprogrammen ska fokusera på attityder, beteenden och omständigheter som upprätthåller ett kriminellt beteende.
- införa en försöksverksamhet med individuella handlingsplaner som utarbetas gemensamt av de som dömts och av utbildad och kvalificerad personal.
- förstärka instrumenten för att uppnå målet om drogfria anstalter. Kontroller ska genomföras regelbundet.
- att den intagne ska motiveras till behandling mot alkohol- och narkotikamissbruk.
- utöka möjligheterna för frivilligorganisationer att närvara på anstalterna.
- utöka möjligheter för barn till föräldrar som avtjänar ett fängelsestraff att upprätthålla kontinuerlig kontakt och gemenskap.
- att alla anstalter i högre utsträckning ska anpassas efter barns och föräldrars behov av umgänge.
- att psykologisk expertis ska finnas tillgänglig för att barn och föräldrar ska få hjälp.
- starta en försöksverksamhet för långtidsdömda med så kallade utslusningsboende för att uppmuntra självständighet och ansvarstagande.
- i samband med utslusningsboendet införa en utökad verksamhet med elektronisk fotboja.

- att permissioner ska kunna ske med elektronisk fotboja och utan tillgång till pass.
- överväga att avskaffa livstidsstraffet och istället införa ett tidsbestämt fängelsestraff på 21 år efter norsk modell.
- att unga kriminella ska tilldömas ungdomstjänst eller sluten ungdomsvård istället för fängelsestraff där de konfronteras med ett hårt kriminellt klientel.